

**EVROPA I DUHOVNO UTEMELJENJE ZAPADA:
KAKO PREVLADATI RADIKALNI MATERIJALIZAM?**

Sažetak

Izlaganjem se hoće akcentirati značaj duhovnog utemeljenja zapadne kulture što, u biti, protivrječi interesnim principima tržišne ekonomije koja se ovdje razumijeva kao jedan od oblika radikalnog materijalizma. Znanju je, u uslovima vladavine interesa tržišne ekonomije, ispostavljen nalog kojim se praksa učenja svodi na postupke usvajanja i primjenjivanja, čime se evropski narodi odvajaju od početka mišljenja i snaga duhovno-istorijske egzistencije zapadne kulture. Uostalom, od Huserla naovamo, jasno je da je savremena evropska nauka u krizi koliko gubi svoje transcendentalne osnove. Otud je, i danas, neophodno pitati se: Na osnovu čega se Zapad uopšte može pojmiti kao Zapad? Koji su oblici odricanja od platonizma doveli do vladavine radikalnog materijalizma, jednako pragmatizma? Koji je smisao metafizičkog idealizma i kako razumjeti njegovo dovršenje u Hegelovoj filozofiji? U kontekstu ovih pitanja, ovdje se uspostavlja razumijevanje osnovnih osobina epohe post-humanizma koju obilježavaju Ničeove riječi „Bog je mrtav“ i Hajdegerov povratak Grcima. Na koncu, namjera je pokazati da društvenost odvojena od ideje ne može voditi istinskoj zajednici evropskih naroda.

Ključne riječi: Zapad, materijalizam, duh, filosofija, ideja, Evropa

⁷⁵ Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet
zelimirvukasinovic@yahoo.com

Vrednovanje značaja duhovnog utemeljenja zapadne kulture protivrjeći vladajućim principima tržišne ekonomije koja se ovdje razumijeva kao jedan od oblika radikalnog materijalizma - a preko koga se, i današnjim svojim školstvom, evropski narodi invazivno odvajaju od početka mišljenja i snaga duhovno-istorijske egzistencije zapadne kulture. Uostalom, od Huserla naovamo, jasno je da je savremena evropska nauka u krizi koliko gubi svoje transcendentalne osnove. U tom smislu, krizu nauke treba razumjeti kao *gubitak njenog značaja za život*, a povodom načina na koji je nauka konkretizovana u evropskoj kulturi.⁷⁶ Otud je, posebno danas, neophodno pitati se: Koji su oblici odricanja od platonizma doveli do vladavine radikalnog materijalizma, jednako pragmatizma? U čemu je, a polezeći od iskustva vremena koje je određeno radikalnim (a ne dijalektičkim) materijalizmom, smisao metafizičkog idealizma i kako razumjeti njegovo dovršenje u Hegelovoj filosofiji? Na osnovu čega se, uostalom, Zapad uopšte može pojmiti kao Zapad? U kontekstu ovih pitanja, očitavaju se osnovne osobine epohe post-humanizma koju obilježavaju Ničeove riječi „Bog je mrtav“ i, mislim da je to po našu temu od posebnog značaja, Hajdegerov povratak Grcima. Ovaj se povratak, ponoviću, inicira u koordinatama putokaza koji je našem vremenu, revidirajući Ničevu dijagnozu vremena, isporučila Huserlova fenomenologija... „Još u antičkoj ideji filozofije, čije je jedinstvo počivalo na nerazdvojivom jedinstvu sveg bivstva (Sein), bio je podrazumevan smisleni poredak problema bivstva. U skladu s tim je metafizici, nauci o najvišim i krajnjim pitanjima, pripalo dostojanstvo kraljice nauka, čiji je duh svim saznanjima, onima svih drugih nauka, tek davao krajnji smisao. Obnovljena filozofija je i to preuzela, štaviše, ona je verovala da je otkrila istinsku univerzalnu metodu pomoću koje bi se jedna takva sistematska filozofija, koja bi kulminirala u metafizici, morala moći izgraditi, i to u ozbiljnom smislu, kao *philosophia perennis*... Otud onaj živi nagon ka obrazovanju, revnost u filozofskom reformisanju obrazovnog sistema i celokupnih socijalnih i

⁷⁶ „Kriza jedne nauke ne znači ništa manje nego to da je postala sporna njena stvarna naučnost; celokupan način na koji je ona odredila svoj zadatak i za koji je izgradila metodiku... Današnji pozitivistički pojam nauke je dakle – istorijski posmatrano – *ostatak pojma*. On je napustio sva ona pitanja koja su bila sastavni deo časa užeg, časa šireg pojma metafizike, a među njima sva ona nejasno nazvana 'najviša i poslednja pitanja'. Bliže posmatrano, ova i uopšte sva druga isključena pitanja neraskidivo su povezana time što izričito ili implicitno u svom smislu sadrže *probleme uma* – uma u svim njegovim posebnim oblicima... Ako čovek postane 'metafizički', specifično filozofski problem, onda je u pitanju on kao umno biće, a ako je u pitanju njegova istorija, onda je reč o 'smislu', o umu u istoriji... Sva ta 'metafizička' pitanja, široko shvaćeno, specifično filozofska pitanja u običnom razumevanju, prekoračuju svet kao univerzum pukih činjenica. Prekoračuju ga upravo kao pitanja koja smeraju na ideju uma. I sva ona pretenduju na viši dignitet od činjeničnih pitanja, koja i u poretku pitanja stoje ispod njih. Pozitivizam tako reći obezglavljuje filozofiju.“ (Huserl 1991: 13, 17)

političkih formi egzistencije čovečanstva, koji to mnogo kuđeno doba prosvetiteljstva čine tako vrednim poštovanja. Neprolazno svedočanstvo tog duha pruža divna Šiler-Betovenova himna 'Oda radosti' /'An die Freude'/. Danas se možemo samo s bolnim osećanjima uživeti u nju. Ne možemo zamisliti veći kontrast nego ovaj s našom današnjom situacijom.“ (Huserl 1991: 17, 18)

Polazeći od ovih uvodnih naznaka izdvojiću, preglednosti radi, dvije podteme razmatranja porijekla i posljedica naznačenog problema. Prvo: nužno je, sredstvima filosofije, tretirati odnos između ideje obrazovanja i egzistencijalne stvarnosti, a to, u osnovi, znači stvarati duhovne uslove za prepoznavanje mutacija savremene nauke, kojom se, izvjesno, oblikuje ljudski način života: konkretno, čovjekova osjećajnost i pogled na svijet. Drugo: iznovno isticanje značaja filosofije u kontekstu stvarnosti savremene zapadne kulture, i, konkretnije, akcentiranje mjerodavnosti pitanja o Evropi danas vodi, u osnovi, pitanju o samoj sudbini filosofije. Drugim riječima, *istorija Evrope valja biti shvaćena putem istorije filosofije*. U današnjoj jednodimenzionalnoj stvarnosti, ovakvo bi razumijevanje istorije vodilo otkrivanju i, posljedično, re-aktiviranju zaboravljenih mogućnosti na kojima se zasniva nužnost i opstanak zajednice evropskih naroda. Ovako postavljenim orijentirima razmatranja, i to treba precizirati, nije problematizovana potencijalna propast Zapada; prije se hoće tematizirati krajnje upitno istrajavanje na održanju poretka, odnosno svakodnevnih uslova života generisanih upravo kroz zaborav duhovnog utemeljenja Zapada. Specifičnost Evrope se, prema tome, u kontekstu svjetske istorije i, jednako, same istorije Zapada, treba uvijek iznova promišljati i, time, kontinuirano privoditi razumijevanju. „Pripremno mišljenje i njegovo izvršenje nisu mogući bez vaspitanja – treba naučiti misliti usred nauka. Teško je za to pronaći odgovarajuću formu, tako da se vaspitanje u mišljenju ne bi brkalo s istraživanjem i učenošću. Ta namera je u opasnosti pre svega onda kad mišljenje, u isto vreme s tim, stalno mora tek da pronade sopstveno prebivalište. Misliti usred nauka znači proći pored njih, a ne prezreti ih. Ne znamo koje mogućnosti sudbina zapadne istorije čuva za naš narod i za Zapad.“ (Hajdeger 2000: 165)

Univerzalno, za zapadnog čovjeka, polazište za moguće samo-razumijevanje je položeno u aktuelnu stvarnost zapadne civilizacije i istorijsku stvarnost svjetskog Duha. Duh, nužno je za naznačiti, mislim najbliže Kjerkegorovom određenju “moći koja ima saznanje o životu” (Kjerkegor 2009: 69). U to saznanje je položen i smisao razumijevanja

prirode metafizičkog idealizma i njegovog dovršenja (kompletiranja) u Hegelovoj filosofiji. Drugim riječima: izvan istorije Duha, u ovom smislu - od Platona do Hegela, izvan platonizma dakle, Zapad i nije moguće pojmiti kao Zapad. Ostaje sad, u ovako definisanom kontekstu, pitati se: koji su oblici odricanja, bolje je reći samo-opovrgavanja platonizma, doveli do vladavine radikalnog materijalizma?

Iz cjeline istraživanja koje bi se podvelo pod ovo pitanje, a koje bi, imenovano naslovom ovoga izlaganja, trebalo biti opsežnije, izdvojiću dio koji se, po nalogu aktuelnih okolnosti, bavi bolešljivošću evropskih nacija, dakle Evropom danas, u post-nihilističkoj vrtoglavici između terorizma i virulencije. Post-nihilizam je, kako razumijem, stanje u kome je objava smrti Boga, rasap stvari po sebi, kraj metafizike i u njoj smrt čovjeka, u toj mjeri svakodnevna da više ne može da bude vijest. Liberalni kapitalizam je zadobio oblik radikalnog materijalizma, i kao takav je, u osnovi, preokrenuti, do kraja opovrgnuti platonizam, mutacija koja je, od izvorne vladavine ideje, danas uspostavila apsolutnu vlast privida.

Ukoliko se, konkretno, ima u vidu Platonovo razumijevanje filosofije kao dijelektike, a to znači da se ne previđa katartička moć filosofije, koliko i funkcija tragičke umjetnosti u izvoru zapadne kulture, onda je moguće zapaziti da se u tendenciji da farmaceutska industrija poprimi oblik prehrambene sprovodi dokrajčenje filosofije i smrt umjetnosti. Definitivno u trajanju, jedno meta-statičko odumiranje filosofije vodio bi slomu Evrope usred nove istorije Zapada. Na tim se osnovama, osnovama nepovjerenja prema moći Duha, otvara front nesigurnosti za koju se, u istoznačnom fatalizmu terorizma i virulencije, traži lijek. A dijagnosticiranje bolesti evropskih nacija, demaskiranje njenoga porijekla, noseća je briga već Ničeovog promišljanja istine epohe⁷⁷. Ta je *briga* naslijeđe koje se preko Huserlove fenomenologije usađuje u polazište Hajdegerove fundamentalne ontologije. Stvarnost nam se, izvan ovih napora filosofije, pokazuje sablasno, u obliku

⁷⁷ Istinu epohe, simptome nihilizma, po Niču, opažamo i kroz „suprotnost između spoljašnje pokretljivosti i izvesne mrtvačke težine i zamora”... - vrijeme poznosti u kome se „pati od mladosti kao da je boljka”: “Dezintegracija, to jest, neizvesnost, svojstvena je ovom veku: ništa ne stoji na sigurnim nogama i tvrdoj veri u sebe... Ako ovo doba nije doba propadanja i opadanja životne snage, ono je u najmanju ruku doba nepromišljenog i proizvoljnog *eksperimentisanja*: - i verovatno je, da se od preterano mnogo neuspelih eksperimenata stiče opšti utisak o propadanju: a može biti, da se stiče i samo propadanje... Osetljivost beskrajno akutnija... utisci se brišu; ljudi se instinktivno čuvaju...da nešto ne prime *ozbiljno*... Tu sada nastaje izvesno prilagođavanje ovoj nagomilanosti utisaka: čovek se odučava *dejstva i još samo reagira* na spoljašnje nadražaje. *On troši svoju snagu delom na prilagođavanje, delom na odbranu, delom na reakciju na nadražaje. Duboko slabljenje spontanosti*: - istoričar, analitičar, tumač, posmatrač, skupljač, čitalac – sve sami *reaktivni* talenti – sve nauka! Veštačko *doterivanje* svoje sopstvene prirode prema ‘ogledalu’; čovek se interesuje, ali samo površno...” (Niče 1991: 87, 92, 93)

neprekidne mutacije koja vodi u zaborav ontološke istine, u zaborav početka koji će, sada već alarmantno, naložiti da sagledamo narav Hajdegerovog povratka Grcima. Pri tome treba imati u vidu da očiglednost istine bivstvovanja poziva na nedogađajnu elementarnost koja, suprotno spektakularnom zbivanju njenih mutacija, ne može biti virulentna. Mutacija istine bivstvovanja je, nužno, dezinformacija koja je u neprestanom razgranavanju. Ovo razgranavanje pospješuje rast nihilizma. Time se bitna otkrića filozofije odvajaju od sudbine čovječanstva. Nesvodiv na događajnost, sami smisao bivstvovanja, izvjesno, ne „zadovoljava” fabrikovane potrebe čovjeka savremene zapadne kulture. Nedogađajnu elementarnost, Jaspers, u *Svjetskoj istoriji filozofije*, naziva jednostavnost (koja će filozofiju činiti asocijalnom, prije nego što je ona projektovana u društvenu nauku): “Istorija filozofije u celini mora da bude jednostavna (samo enciklopedije imaju zadatak da gomilaju svu građu koja je na ovaj ili onaj način zanimljiva ili bi jednoga dana mogla da bude zanimljiva). Ona mora da shvati misli, da osvetli jednostavnost osnovne misli, da postigne jednostavnost bez pojednostavljivanja, da ono bitno kao bitno istakne bez sporednih stvari. Jednostavnost ne čine spoljašnje, lako dobiljive etikete i supsumcije; nju čini način sagledavanja koji u ono jednostavno obuhvata ono što ostaje sposobno da se beskonačno razvija. Organ jednostavnog nisu afektivnost i svrsishodnost zainteresovanosti, već je to ispunjena dirnutost. Jednostavnost nije ono lako naučljivo, već ono usredsređujuće.” (Jaspers 2008: 78)

Izvan svijetljenja istine, koja je jednostavna, koja prethodi uvidima običajnosnog uma, dualizmu i antagonizmu koji isti naivno projektuje, fabrikuje se stvarnost sablasnog u kojoj danas vlada efekt zbunjivanja a ne snaga usresređivanja, efekt koji neprekidno intenzivira virulenciju svakodneвно mutirajuće informacije. Huserl se, kako to uviđa Simo Elaković u svojim *Raspravama o Evropi i filozofiji na kraju XX veka*, “u biti i iznad svega zalaže za jedan *restauratio* ideje uma koja počiva na temelju Evrope. Jer, umesto da je filozofija uma, racionalnost ovladala ‘ukupnošću horizonata beskonačnosti’ nadvladala je, naglašava Huserl, ‘zabluđena’, jednostrana racionalnost, koja je završila u naivnosti ‘objektivizma’ i ‘naturalizma’, imitirajući uglavnom prirodne nauke, a na tome, dodaje Huserl, ne može izrasti novi oblik filozofije i evropskog humaniteta, kao lik specifične istoričnosti, koja Evropu izdvaja od ostale istorije. Odavde, dakako, sledi i odgovornost same filozofije za epohalnu krizu. Racionalizam je izgubio vezu s racionalnošću u višem, pravom smislu grčkih izvora.” (Elaković 2001: 10, 11)

Simptom evidentirane bolesti se primarno ispoljava kroz jezik. Problem nije psihološki, nego ontološki, pa ga primjereno može tretirati hermeneutika, a ne psihoanaliza. Jezik, danas drastično, obratimo li pažnju na njegovu čud, gubi svoju milosrdnu naklonjenost istini bivstvovanja, njegova razgovorna snaga je razgrađena jer je, i tonom, preinačen u diktat, u informaciju pred kojom nema vremena za upitivanje i istraživanje. Usvajanje i primjenjivanje su principi pod koje se podvodi pojam znanja, a, po svojim posljedicama, takvo znanje pospješuje poslušnost čije je ishodište u mutaciji humanistike u robotiku. Ovakvom se kulturnom politikom struktura školovanje koje se, simptomatično, u toj mjeri neosviješćeno, eksponira i promoviše kao osovina radikalnog materijalizma čije je nužno i poželjno ishodište u pragmatizmu. Duhovne nauke su mutirale u društveno-humanističke, društveno-humanističke u prirodne, a prirodne nauke u tehnološke. Medicinska nauka, u takvoj tranziciji, postaje politička ekonomija, a jezik, u svoj svojoj predmetnoj svrhovitosti, mutira u de-humanizovanu društvenu zbilju koja je, nakon smrti Boga, apsurdno opravdana humanitarnim projektom koji, u dobu stalne nesigurnosti, nudi spasenje *čovječanstva u totalitetu*. Evropski humanitet ponoviću, nije moguć *za biti i razumjeti* izvan istorične suštine filosofije. Kako se, izvan te supstancijalnosti, staranje za čovječanstvo sprovodi na nehuman način, tako se odumiranje Evrope uvijek, preko kraja filosofije, konkretizovalo smrću čovjeka. Revitalizacija Evrope iz duha filosofije, naime restauracija izvorne grčke racionalnosti, uslov je njena bivstva ali i uočenja porijekla i prirode Njenih poznih oboljenja. Alternativa revitalizaciji Evrope ne mora se naslućivati: ona se rapidno ispoljava kroz njenu istoriju kao varvarizam. Varvarizam je uvijek, po svojoj naravi, vulgarni pragmatizam koji, kao generičko svojstvo radikalnog materijalizma, evoluirao u noseću snagu kulturne industrije Zapada. Kroz udes Aušvica se zato mora misliti sudbina Evrope. Građansko društvo, uostalom, koje nije zasnovano na kategoričnom ishodu Kantove filosofije (što bi značilo da je čovjek čovjeku cilj), a pod koji raverzibilno sabiremo i domete njemačkog klasičnog idealizma – humanizma načelno, nema svoju stvarnost izuzev kao prikazu u kojoj figuriraju metafizička načela (kako u vidu sistematske demokratizacije svijeta tako i u obliku hrišćanskog pogleda na svijet, koji u sebi, danas paradoksalno, sintezira ideale liberal-kapitalizma). Posljedično, dezorijentisana racionalnost, odvojena od istine Duha, ignorišući paradokse koje proizvodi, konstruiše tehnokratski poredak i radikalizuje vulgarni, pod tim izrazom mislim: u ishodištu, anti-humani materijalizam. Anti-

humanizam današnjice je, i po dometima ignorisanja Ničeovog alarmantnog obraćanja posebno evropskom čovječanstvu, revanšizam racionalnosti koja, od novog vijeka naovamo, postepeno ojačava u vidu samo-opovrgavanog platonizma. Bolešljivost evropskih nacija, pokazuje Ničeova genealogija, ima svoju istoriju. Vrtoglavica, ipak, ima svoju osovinu. Duhom ne-orijentisani racionalizam razumijem, dakle, kao strukturalnu osovinu svakog današnjeg pragmatizma (političkog, ekonomskog, kulturnog, naučnog, medicinskog...), pa je Hajdegerova analiza iz „Doba slike svijeta”, okretom ka novovijekovnom njegovom originiranju, ovim povodom, u odnosu, dakle, na ideju i sudbinu Evrope, jasno svodiva na sljedeći citat, a koji bi se mogao čitati i kao zaključak ovog dijela izlaganja: „Amerikanizam je nešto evropsko. On je još-neshvaćena varijanta ogromnosti, ogromnosti koja je još razobrućena i koja još nikako ne proističe iz pune i sabrane metafizičke suštine novog veka. Američka interpretacija amerikanizma pomoću pragmatizma ostaje još izvan okvira metafizike.“ (Hajdeger 2000: 89)

Izvan-metafizička zbilja Zapada je, fraziram ovaj Hajdegerov uvid, natkrila ontološku stvarnost Evrope kao ideje, pa se time *razgradila i osnova za transcendentalnu subjektivnost koja bi mogla misliti vlastitost Evrope u odnosu na njen privid, njenu puku društvenost i naslijeđene predrasude*. Bez tog promišljanja, i nauke koja u sebi sadrži takvu nužnost⁷⁸, društvenost ne može zadobiti svoju humanu autentičnost, utoliko ni svojstvo istinske zajednice. Otud je jasno da je očuvanje Evrope *kao ideje* put ka duhovnom utemeljenju Zapada, i da je istorijska djelatnost filosofije imanentna rađanju i očuvanju te ideje.

Ideja Evrope je, od 50-tih do kraja 80-tih godina prošloga vijeka, konkretizovana u svom potencijalu kroz kulturološke razmjere Jugoslavije. Slom Jugoslavije je, recipročno, trajnja prijetnja Evropi, bauk koji kruži nad Evropom danas. Akt terora, virulentni model koji se, u dimenziji razlike (shvaćene kao sukob) Istoka i Zapada, ponavlja kroz vrijeme. Mogu zaključiti, varvarizam kao vulgarni pragmatizam uvijek je terorizam: racionalnost stasala iz istorijskog samo-opovrgavanja platonizma, virus koji se razračunava sa istinom čistoga Duha, fatalna računica svih nacionalnih ekonomija, sunovrat u parcijalnost, cementiranje izlaza iz pećine koju Platon opisuje u sedmoj knjizi

⁷⁸ „Nauka u samoj sebi sadrži tu nužnost, da se liši forme čistoga pojma, kao *i prelaženje pojma u svest*. Jer, duh koji poznaje sama sebe, upravo zato što shvata svoj pojam, jeste neposredna jednakost sa samim sobom, koja u svojoj razlici predstavlja izvesnost o onome što je neposredno ili čulnu svest, - početak od kojeg smo pošli; ovo njegovo otpuštanje iz forme svoga samstva jeste najuzvišenija sloboda i sigurnost njegovoga znanja o sebi.” (Hegel 1974: 464)

Države. Zato je, a to Hajdeger ne previđa, *bitno* za našu savremenost razumjeti šta znače Ničeove riječi „Bog je mrtav” u odnosu na istorijsku istinu platonizma⁷⁹. Misleći (ono što je) *bitno*, nužno otvaramo temu posljednje drame metafizike: Niče i Evropa. Ustalom, bitno mišljenje, u kome započinju i šire se krugovi našeg svakog razumijevanja bivstvovanja, nužno Evropu čini sudbonosnom, a magistralni put ka sudbonosnom je, u poznosti istorije Zapada, već markiran: od Hajdegera ka Grcima. Samo se u tom i takvom iščitavanju istorije, kroz srž Hajdegerove destrukcije dakle, može, u našem vremenu i iz našeg vremena, razumjeti sudbina evropskih naroda i, u toj, na koncu, hermeneutici bivstvovanja, sudbonosnost Evrope.

Mišljenja sam da je radikalni materijalizam, a imam u vidu Hajdegerovo viđenje *amerikanizma*, po svojoj prirodi, dvojak. Prvo: legitimiziran je romantizmom *par excellence*: liberalni kapitalizam je pod hipotekom američkog sna. Sve nejednakosti su poravnate pred (istim) snom na koga svi imaju jednako, građansko pravo. U tom demokratskom načelu objavljuje se egalitarizam produbljenih klasnih razlika. Drugo: materijalizam je uvijek posljedica, a ne izbor. Neodlučnost spram stvarnosti Duha se ispoljava hamletovski tragično, kroz neprestani rast nihilizma. Optimizam pozitivne nauke je, u odnosu na ljudske mogućnosti i moći bivstvovanja, jedan neosvješćeni pesimizam, na koncu, i u vidu svoga bio-hemijskog tehnicizma i naturalizma, radikalni materijalizam. U post-hegelijanskom dobu, izvjesno, Duh ne gospodari, čovjek više nije u nadležnosti (prirodnih moći) svoga bivstvovanja.⁸⁰ Zato se treba pitati: kako prevladati takvo stanje, a da bi se, kao zajednica, odlučili na prevladavanje takvog stanja. Ta odluka

⁷⁹ „Ničeove reči označavaju sudbinu Zapada tokom njene dvohiljadugodišnje istorije... Reči 'Bog je mrtav' znače: natčulni svet je bez delotvornosne snage. On ne daruje život. Došao je kraj metafizici, to jest, za Ničea, zapadnoj filozofiji shvaćenoj kao platonizam... Ako je Bog kao natčulni temelj i kao cilj svega stvarnog mrtav, ako je natčulni svet ideja izgubio svoju obavezujuću i, pre svega, svoju podsticajnu i graditeljsku snagu, tada ne ostaje više ništa čega bi se čovek držao i po čemu bi se ravnao.“ (Hajdeger 2000: 166, 169)

⁸⁰ Post-hegelijansko doba razumijem kao epohu u kojoj je dovršenje platonizma obilježeno rastom materijalizma do njegovog radikalnog oblika. Ovdje imam u vidu uvodni dio Hajdegerovog predavanja objavljenog u *Putnim znakovima* pod naslovom „Hegel i Grci“: „Kad kažemo 'Grci', mislimo na početak filozofije, a kad kažemo 'Hegel', mislimo na njeno dovršenje. Sam Hegel shvata svoju filozofiju shodno tom određenju. Iz naslova 'Hegel i Grci' obraća nam se celina filozofije u svojoj istoriji, i to sada, u vreme kada raspad filozofije postaje očigledan; jer, filozofija se seli u logistiku, psihologiju i sociologiju. Te samostalne istraživačke oblasti obezbeđuju sebi sve veću važnost i mnogostruk uticaj kao funkcionalne forme i delotvorni instrumenti političko-privrednog sveta, to jest sveta koji je u suštinskom smislu tehnički. Međutim, nezaustavljivi i izdaleka određeni raspad filozofije nije i kraj mišljenja, već nešto drugo, ali nešto što je umaklo javnoj ustanovljivosti... U pitanju je stvar mišljenja. 'Stvar' ovde znači: ono što iz sebe zahteva raspravljanje. Da bi se odgovorilo takvom zahtevu, potrebno je da dopustimo da nas pogleda stvar mišljenja i da se pripremimo da mišljenje, određeno svojom stvari, pustimo da se promeni.“ (Hajdeger 2003: 375, 376)

implicira opredijeljenje (obrazovanja) na dijalektiku (u smislu Platonovog imenovanja), a to, za početak, traži da se učine dva koraka natrag: prvim je nužno započeti duhovnu reviziju Marksovog nastojanja da se dijalektikom preventira radikalizacija materijalizma. Ova bi revizija vodila ka postepenom oplemenjenju neposredne stvarnosti koliko je rad, odnosno ljudsku djelatnost nužno ograničiti idejom. Bez toga ograničenja, sve što se, na temelju istorije filosofije, moglo uopšte pojmiti kao “ljudskost” mutiraće u eksperimentalni predmet hibridnog tehnicizma. Drugi korak je povratak bitničkom mišljenju. To znači da se magistralni put od Hajdegera ka Grcima treba sagledati kao restauraciju Evrope iz njene izvorne vlastitosti, a na čemu se zasniva duhovno utemeljenje Zapada bez koga Unija ne može biti zajednica. Imanentno, ova bi se duhovna orijentacija, na početku svake buduće istorije Zapada, pokazala kao sama bit mišljenja (mišljenje koje je zadobilo sebe: šta ono jeste i ka čemu vodi) kojom se, obnavljajući dijalektičko vaspitanje ljudstva, Evropa, strpljivo, restituise kao ideja.

LITERATURA

Elaković, S. (2001) *Rasprave o Evropi i filozofiji na kraju XX veka*. Sremski Karlovci: Krovovi.

Hajdeger, M. (2000) *Šumski putevi*. Beograd: Plato.

Hajdeger, M. (2003) *Putni znakovi*. Beograd: Plato.

Hegel, G. V. F. (1974) *Fenomenologija duha*. Beograd: BIGZ.

Huserl, E. (1991) *Kriza evropskih nauka i transcendentalna fenomenologija*, Gornji Milanovac: Dečje novine.

Jaspers, K. (2008) *Svetska istorija filozofije*. Beograd: Fedon.

Kjerkegor, S. (2009) *Čovek i duh*. Beograd: Partenon.

Niče, F. (1991) *Volja za moć*. Beograd: Dereta.

Platon. (1993) *Država*. Beograd: BIGZ.

EUROPE AND THE SPIRITUAL FOUNDATION OF THE WEST: HOW TO OVERCOME RADICAL MATERIALISM?

Summary

The paper tends to emphasise the importance of the spiritual foundation of Western culture which, essentially, contradicts the conditions imposed by a dominance of radical materialism. It is recognised that the idea of education is transformed in accordance to the interest of market economy, which separates European nations from strength of spiritual-historical existence of Western culture. This condition justifies Husserl's evidence that contemporary European science is in crisis as it loses its transcendental foundation. For this reason, it is necessary to ask: On what basis can the West be understood as the West at all? What forms of renunciation of platonism led to a dominance of radical materialism? What is the meaning of metaphysical idealism and how to understand its completion in Hegel's philosophy? In the context of these questions, an understanding of the basic features of the post-humanism, marked by Nietzsche's words „God is dead“ and Heidegger's re-turn to the Greeks, is conceived here. Finally, it is pointed out that only a philosophical historical restitution of the idea of Europe leads to a true community of European nations.

Key words: the West, materialism, spirit, philosophy, idea, Europe